

KABDEBÓ TAMÁS

Nagybritánia

Brit katonai repülőgépbe ültünk, a legénységen kívül huszonnyolcan magyarok, köztük mi négyen. Most utaztam először repülőn, s ezen a gépen csak a pilótáknak voltak üléseik, mi a földön kuporogtunk, hevertünk. Nem láttam ki a csöppnyi ablakon, különben is esett az eső, hatkor szálltunk be és a gép zötyögött, mint egy vicinális. Megtörtént velem ismét, amit az utazás varázsának hívnak, a dübörgő gépzajban, zötyögésben csaknem azonnal elaludtam. Igaz, az elmúlt napok kimerültsége, álmatlansága volt bennem az altató és visszaálmodtam fiatal életem otthoni utazásait. Jól emlékszem az álomsorozatra, olyan volt, mint egy egyszemélyes mozifilm, egyetlen főszereplővel, velem. És az sem igaz, amit mondogatnak, hogy az álom fekete-fehér. Én fölülről, térképként először a velencei tavat aztán a kék Balatont láttam, vitorlázó repülőt vezettem, úgy siklottam le a víz felszínére, Tihanynál. A kéttornyú templom toronyablakaiból fekete varjúcsapat szállt felém, Szántód felől fehér sirályok röppentek föl a nádasok széléről és röptükben összekeveredtek a varjakkal. És már öblös halászcsonakban ringtam, eveztem a közeledő fehér hajó felé és máris a fedélzetén ejtőztem egy nyugágyban. A hajó siklott, de dübörögve, kéményfüstje enyhén csavarta az orrom, hiszen már nem is hajó volt, hanem a Keszthelyről Pest felé igyekvő vonat, mely minden második bakterháznál megáll. Révfülöpnél a peronon állnak, integetnek nagyapáék. Kinyitottam a vonatablakot, szellő szárnyán lihegett be a nyári meleg, fürdőruhára vetkőztem, s amikor a vagon közvetlenül a tó mellett futott el, kiugrottam az ablakon, bele a Balatonba.

Zuttyanás. Fölébredtem. Földet ért a repülő. Katonai tábor. Rend. Barakok. Az úgy volt, hogy a Salisbury táborból legelőször Ernő távozott el, egy közeli építkezésnél kapott segédmunkát, lakhelyet. Addig azonban visszajárogatott látogatni bennünket, amíg mi táborlakók voltunk. Együtt töltöttük a Szentestét. Volt karácsonyfa, főleg papírdíszekkel, szaloncukor helyett savanyúcukorral, apró ajándékot adtunk egymásnak, amit a csöppnyi zsebpénzből vettünk, amit a táborban kaptunk. Dalmának egy bombabiztos hajhabot szereztem, tőle egy kéményfedelű füzetet kaptam, mert látta, hogy feljegyzéseket készítek – ha nem éppen naplót írok. Volt ünnepi magyar szentmise, a Boldogasszony Anyánkat

Régi kedves szerzőnk februárban ünnepelte hetvenedik születésnapját. Szeretettel köszöntjük ír-országi munkatársunkat!

legtöbbször megkönnyezték, én pár nap alkalmi munkát kaptam, az ezredeséknél, a táborparancsnokéknál mosogattam, ügyeltem a gyerekekre. Nemsokára rá tolmácsok, látogatók, munkaközvetítők, munkást kereső nők, férfiak jöttek. A menekültet csak akkor engedték el, ha munkát szerzett, vagy jótállót.

Philippa Winterbottom azért jött Oxfordból a menekült táborba, hogy egy olyan magyar egyetemistát vigyen magával, aki már tanult otthon művészettörténetet, vagy tanulni akar most. Mire megérkezett, Jaksi és Dalma már Londonban voltak, Jaksi egy benzinkútnál dolgozott a Kings Roadon, Dalma egy bölcsődében vigyázott az apróságokra. Philippa ötven körüli vénlány volt, nagy lábakkal, izmos tappancsokkal, lófogakkal, áldott szívvel. Ahhoz az angol felekezethez tartozott, amelyik jószerével előírja a jótékonykodást, vagyis Quaker volt. Mivel nem talált a táborban a kívánalmainak megfelelő egyetemistát, rám esett a tekintete, engem fogadott, hogy úgy mondjam, „örökbe”. Volt egy öreg, kényelmes, bőrüléses Oldsmobile-ja, apjától örökölte azt is, aki nemrég halt meg, egyiptológus volt, és nagy házát a Woodstock Roadon is ráhagyta, amelyben Pippa most egyedül lakott. Félnap autózással jutottunk el Oxfordba, késő estére. Előbb, Londont kikerülve, High Wycombban vacsoráztunk egy faluszerű kocsmában: pásztorpítét (Shepherd's pie) meztelenül (ízetlenül) kifőzött borsóval, almás pítét, porkávéval.

(A porkávé ízt szeretem, de a tartósító benne megüli a gyomrom. Megfogadtam, többet nem iszom.)

„És mit fogok csinálni Oxfordban?”

Hogyan szolgálom meg a kedvességét?”

„Középiskolába íratlak. Kijárod. Levizsgázol.

Ezzel egy időben felerősítjük angol tudásodat. Van a városban egy magyar nyelvtanár, azelőtt az Eötvösön volt oktató, ő most Headingtonban lakik, Oxford északi külvárosában és angolt tanít magyaroknak. Hetente kétszer.”

Kaptam egy biciklit. Nem Pippáét, aki maga is két keréken jár be az Ashmolean múzeumba, hanem néhai édesanyját, egy vízözönelőtti nagykerékű szerkentyűt, amely ha kellett, működött, ha nyomva nyomták a pedált. Azon jártam be a város szinte minden zegét-zugát.

Oxford varázslatos város, írtam bele kis noteszomba 1957-ben. Aztán van ott egy pünkösdi sor is: *Margaréta csodaországban*. Akkortájt olvastam először *Alice*-t angolul. Azóta többször. Lám, ez a két túlzó, egymásba kapcsolódó megállapításom később sem tűnt hamisnak. Más is gondolta már így. Volt egy Sir John Davies nevű lovag, Shakespeare kortársa, aki így írt róla:

*„For place, for grace, and for sweet companie,
Oxford is Heaven, if Heaven on Earth there be.”*

(Végy jó barátot, bájt, tájat, helyet,
az Éden Oxford lesz, ha a földön Éden lehet.)

Kezdem a negatívumokkal. Az Édenkertben sokat esik az eső, átázik az ember a biciklin, amíg nem vesz magának perlon úti köpenyt. Bár a diáktársak udvariasak, páran igyekeznek udvariasak is lenni, sokan lenézik az embert (Margitot) mert az uniformist levette nem pompázik tündöklő ruhákban, akcentussal beszél angolul és nincsenek gazdag rokonai. Mikor táncosa akad, (fiúra lel) irigykednek rá. (Gondolom végzős nagylányok ezt bárhol megteszik). A tanárok és tanárnők rosszallásukat, helyeslésüket ritkán fejezik ki félreérthetetlenül, kertelnek, vagy hipokrita módon tettetnek, esetleg allegorikusan körülírják a dolgokat. Az ételek ízetlenek: az is, amit a jó Philippa kotyvaszt, az is amit az iskola büfében árulnak, és az is amit, az elérhetően olcsó éttermekben szolgálnak fel.

Vegyük a katolikus könyvesboltot és ott Denis levesét. Talán a világ első olyan könyvüzletéről beszélek, ahol ételt is szolgáltak fel az olvasás mellé, tehát Hemingwayt böngészhetett az ember a „végtelen leves” szürcsölése közben. Havi tíz font zsebpénzt kaptam a *Bizottságtól* s ez, ahogy igényeim nőttek, egyre kevesebbnek tűnt. Beálltam tehát, iskolai szünetekben, (négy volt évente), Denisékhöz tányérmosogatónak. Az egyik hétköznapról maradt levest a főnök földúsította másnap, majd ezt harmadnap is így ment a végtelenségig. Egy Jámbor Laci nevű egyetemista szerint szilveszterkor a göré kiürítette az óriáslábas kozmarétegeit, tehát újévkor vadonatúj levest szolgált. Hemingway nagyon macsó ürge, gondoltam, a levest szürcsölve. Félbe is hagytam torreádor könyvét és Vasarit kezdtem olvasni otthon. Winterbottom professzor több ezer kötete, könyvtárában megvolt a *Vita* angolul is, olaszul is.

Hamar az eszembe vésték, hogy két Oxford van, szimbiózisban élnek és mégis különböznek egymástól: a town és a gown. Az előbbi a város, az utóbbi az egyetem. A 28 kollégiumból álló egyetem, nem állhatna meg lábán az őt segítő város nélkül: könyvkötészet, könyvkereskedés, csónakházak a Temzén és a Cherwell folyón, klinikák, kórházak, templomok az egyetem szolgálatában is állnak és félig üresek lennének nélküle. 1480-ban az egyetem „kebelébe zárta” a fodrászokat és a szakácsokat, adómentesek lettek. Mivel a kollégiumok (ősi diákszállók tanodákkal, könyvtárakkal különleges szokásokkal feldíszítve) építészetileg a város díszei és folytatólagos történelmének letéteményesei, nélkülük a város olyan jellegtelen lenne, mint otthon Kaposvár.

Kezdetben, biciklinyeregben, csak kószolgattam a várost, álmodó tornyait, kis hídjait, nagy parkjait. Őszig még nem jártam iskolába csak angol nyelvleckékre, valamint az Ashmolean múzeumba és Pippa segítségével, a Bodleian könyvtárba. Nagy kegy volt az az olvasójegy, ma is féltve őrzöm. Megfigyeltem, hogy esténként, 9-órakor megszólal a *Great Tom* (a nagy Tamás harang) az egyetemi Mária templom tornyában és 101 ütés előtt meg sem áll.

Egy nap véletlen szerencse folytán ügyes kis tervet kovácsoltam. Tavasz volt, megjöttek az oxfordi angol diákok Budapestről, ahol Kádár bebörtönözte őket mert orvosságot vittek a forradalmároknak. Két Lord fivér (a nevük, nem titulu-

suk volt a Lord) és Judith Cripps az egykori híres belügyminiszter unokája. Quaker lány, tehát Pippa jó ismerőse. Nosza, Judith meg a két fiú felfedeztek engem (engem is) és meghívtak a Magdalen College-ba, egy nagyszabású bulira. Előbb érkeztem, hogy a fiúk kíséretében megnézhessem a kollégium tündökletes kertjét, melyet négy ódon kőfal vett körül, a lakórészek négyszögeit, a gótikus kápolnát, könyvtárat. Aztán a bulin szert tettem még három lovagra, vetélkedtek melyikük mikor mutassa meg saját kollégiumát, szálláshelyét. Így jutottam el, a következő héten a Keble College berkeibe, azután való héten a St. John College-ba, az elsőéves Kevin illetve a másodéves Bruce révén és a kettő között, vasárnap, Felkay Tibor kunyhójába, a város határában, délen, egy kiserdő mélyén.

Júniusban angol vizsgát tettem, jó rendű eredménnyel, szeptemberben megkezdődött – számomra folytatódott – a középiskola. A Bizottság megvette a legszükségesebbeket: a kék-sárga egyenruhát (a szoknya volt kék), a tankönyveket és persze befizette a tandíjat. St. Adelaide leányiskolát a múlt században alapították de máris számos hagyománnyal rendelkezett. Egyik ilyen volt a Lacrosse bajnokság. Ez amolyan csapatos tenisz – helyettes, hamar megtanultam és csak azért nem lettem csapatkapitány, mert a tisztséget nem fogadtam el. A másik a májusi bál, melyre fiúiskolákból fölsősöket hívhattunk meg, sőt – aki ismert – egyetemistákat is. Mivel nem mindegyik osztálytársamnak volt „lovagja”, én meghívtam mind a négy angol fiúismerősömet: Kevint, Brucet és a két Lord fiút. Fiona, egy kedves lány, (apjának lovardája volt) akit rögtön megszerettem, rendkívül hálás volt Kevinért. Nem lévén estélyi ruhám egy térdig érő fehér santungban jelentem meg és senki sem tudta, csupán Dalma, aki a ruhát Londonban ripsz-ropsz átalakította, hogy úrhölgytől levetett használt holmit viselek. A sima ruhára csipke gallért varrt, tanácsára hajam kibontottam, a derekamig ért. Mikor egyetemre készültem, loknis hajamat levágattam, azóta egyfolytában apród frizurát viselek. Remek buli volt a bál, sőt mindkét iskolai évváró, amit ott megéltem, a tanárnők férjüket is elhozták. Ott találkoztam Mrs. Bates férjével, Walterrel, aki egyébként egyetemi docens volt és angol létére az ókelta nyelv- és irodalom tudósa. Mrs. Batesnek három kislánya volt, egy kicsi egy pici és egy pirinyó, hamarosan összebarátkoztunk és ha el akartunk este menni, mondjuk színházba – én is láttam ott két Oscar Wilde darabot – én voltam a pesztonka. Mrs. Bates egyébként leánynevén Susanna Fellini (nem rokona a nagy rendezőnek) fakultatív olaszt tanított az Adelaide-ben, ő lett kedvenc tanárnőm, bár nem én a legjobb tanítványa. Sue, az iskolán kívül így hívhattam, a Park Town-ban lakott, a Banbury Roadról nyíló parkosított félkör egy háromemeletes házában, olaszosan főzött, erős római akcentussal beszélt angolul, csinos volt, mosolygós, életvidám. Időnként hármunkat meghívott teára, Fionát, a lovardás lányt, egy Berta Schwarz nevű németszármazású zsidó lányt, akinek az anyja Londonban élt, apját Birkenauban meggyilkolták, és engemet, aki tapadtam az olaszhoz mint a repkény. Az utolsó évben Fiona lett a legjobb barátnőm. Kijártam hozzájuk Boxhill-re lova-

golni, először egy póni hátán sétálgattam, aztán egy kancán ügettem, végül egy csődör hátán vágattam is. Szerettem lovagolni, holott nem ez volt az igazi sportom. Gyakorta jött Kevin is. Nekik, valahol Hertfordshireben két hátaslovuk is volt farmjukon, noha apja, valójában üzletember volt, Londonban tőzsdézett. Fiona nyíltszívű teremtés volt, kedves, adakozó, nagy ártatlan mosolygós szemekkel, melyeket olykor nevében is elfutott a könny. Apja, Michael Elliott-Bateman őrnagy, a világháborúban tüzértiszt volt az olasz fronton. Ismerték egymást Walter Batesszel, aki ugyanott tartalékos kapitány volt, hamar megsebesült, bevitték Rómába, ahol a Santo Spirito kórházban Susanna – akkor kezdő ápolónő – ápolta. A családok összejártak, Michael és Walter bőszen tarokkozott a Park Town egy másik lakójával, Michell Dumittal, a filozófia tanszék előadójával, a New College tagjával.

A többi középiskolai tanárral nem barátkoztam össze, a férfiak három lépés távolságból kezeltek, a nők bizalmatlanul. Történelemtanárnőm, egy szemüveges virágó, „Nina Dumbadze” végtagokkal, azt kérdezte tőlem, miért nem álltak át a magyarok, már a háború elején a nyugati Szövetségesek oldalára? Vádoló hangszúllyal kérdezte, mintha hazám német barátságáért én lettem volna felelős. Később meghallottam, hogy vőlegénye pilóta volt (egy a több ezerből) és Budapest fölött lőtték le a gépét 1944 nyarán.

St. Adelaide legszebb tradíciója a Karácsonyi ünnepség volt, a szünet előtti utolsó napon, koncert, karácsonyi énekekből, tanulás helyett. A tanterem közepén állt a karácsonyfa, mindem lány ajándékot kapott valakitől, noha a csomagocskákon az ajándékozó neve nem szerepelt, csupán az ajándékozotté. Az énektanárnő leült a zongorához, az osztályok legjobbjaiból alakított kis énekkar a legszebb angol karácsonyi énekeket intonálva, a *Good King Wenceslas*, a *Silent Night*-ot, a *Twelve Day of Christmas*-t. Én nem vallottam be, hogy tudok énekelni, holott otthon énekáros voltam, tűrhető mezzoszoprán orgánummal. Az angol énekek után az énektanárnő felkérte Sue-t énekelne egy olasz karácsonyi éneket. Kettőt énekelt Susanne, a *Bambino Gesut* és a *Presepio Santo*-t.

Aztán, váratlanul, hozzám fordult az énektanárnő.

„Maggie, Sing us a Hungarian carol.”

Szabódtam. Fiona is, noszogatott.

Elénekeltem a kedvencemet „Rossz a Jézus kis csizmája, sír a ködmöne. Jaj, de fázik, megveszi az Isten hidege. Hogyha volna kis csizmám, Jézuskának odaadnám. Báránybőrös ködmönkémmel jól betakarnám”.

Sírva fakadtam.

Az ismerős fiúk egyetemi évfárá vizsgái után, de az eredményhirdetés előtt, ismét hivatalos voltam a Magdalen Collegeba.

A meghívót a két Lord fiú együttesen küldte, nem tették a szépet nekem, mintha az egyik csupán a másikra ügyelt volna, de kedveltek. Egyszer kávéztam is velük a Kardomah Café-ban, a városközponti torony, a Carfax főszomszédsá-

gában, hova egy lomhajárású angol poéta is eljárogatott, Wystan Audennek hívták. Egy sorát sem olvastam.

Elég az hozzá, hogy a júniusi estén a Magdalen lampionokkal volt kivilágítva, a tornyocskák gótsipkái úgy fénylettek, mint a homokból épített cseppkővárak a balatoni strandon. Mindkét fiú kísérgetett, egyik jobbról, a másik balról, míg-nem, az elvarázsolt virágoskert egy ösvényén szembe nem találkoztunk egy szemüveges, csokornyakkendős úrral. A fiúk egyszerre mondták: „Let me introduce you to Dr. A. J. P. Taylor”, ez megtörtént, mindhárman hátat fordítottak nekem és ellovagoltak egy keresztösvényen. Később, már bent a felpántlikázott cinteremben ismét megtaláltak a fivérek, bocsánatot kértek tőlem, s elmondták, hogy Taylor tanította nekik a történelmet és, helyel – közzel, egész Angliának.

Karácsonyi koncertünkön ott voltak a szülők, Pippa egyszer jött el, „botfülem van”, mondta, viszont a szülői értekezletekre rendesen eljárt. „Túrhetoen tanulsz, jóllehet jobb képességeid vannak, mint jegyeid”, mondta.

„Mintha tanulás helyett máson járna az eszed”.

Máson járt. Felkay Tiboron.

Első futó találkozásunkat az első Magdalen College bulin, egy másik követte, a rákövetkező vasárnapon, a „La Roma” nevű eszpresszóban. Tibor igen halk szavú, igen zárkózott fiú volt, akkor 27 éves, mert 1930-ban született. A közepesenél magasabb volt, sudár és izmos termetű, magas homlokkal, mint aki korán kopaszodik. Kihajtott ingben járt, nyakkendőt sohasem viselt, „akadályozna a légzésben” mondta, a Radcliffe Hospital-ban dolgozott, mint felcser, szabad idejében folytatta orvosi tanulmányait. Odahaza, Budapesten már cselédkönyves orvos volt.

A füstös, kávészagú Café-ban, egy asztal szegletében odahajolt hozzám és mondott valamit. Nem hallottam. Megismételte. Akkor sem értettem. Végül ráírta egy szalvétára: „Kérem, Margit, vegyen engem komolyan.”

Beváltunk szótlanul egy spagetti bolognese-t (elég túrhetoen főztek) aztán, mert szép idő is volt, kimentünk a friss levegőre. Először körülsétáltuk a St. Giles–Cornmarket környékén, aztán végigbaktattunk a Broad Streten, majd egy gondolattal becserkészünk a Christ Church College „kapolnáját” a tulajdonképeni Oxfordi katedrálist. Itt kérdeztem vissza Tibort:

„Miért vegyem magát komolyan, Tibor, vagyis komolyabban, mint a többi srácot aki körülöttem legyeskedik?”

Üljünk le, intette. Leültünk a templom leghátsó padjába.

„Mert szeretem – szeretlek”, mondta halkan, lesütött szemmel.

„Ripsz-ropsz, ilyen hamar? Másodszor lát életében”.

„Másodszor látlak, évek óta kereslek”.

Végigfutott valami a hátgerincemen. Nem a félelem reszketése, hanem egy hidegen induló borzongás mely lassan fölmelegedett, habár elhagytuk a templomot és enyhe márciusi szél fújt. Elsétáltunk a Christchurch College mezejének

végére, ahol a Cherwell folyócska összefut az Isis patakkal. Nem volt nálam kesztyű.

„Megengeded, hogy megmelegítem a kezedet?”

Szótlanul odanyújtottam mind a kettőt. Finom keze volt, jószagú lélegzete. A középső ujjhegyén egy szemölcs az enyhe dörzsölés közben csiklandozta a bal kezemet.

Elsétáltunk még a középkori falig, Tibor fölkapaszkodott rá, engem is fölhúzott, ráültünk. A láthatáron senki, senki. Vártam, hogy átfogja a vállamat és megcsókoljon. Helyette ezt mondta:

„Tudod, ide jártak ki a parlamenti tagok levegőzni, mikor Oxfordban volt a parlament. Rövidesen mennem kell, éjszakás leszek a kórházban. Előbb még, engedélyeddel, hazakísérlek.”

Gyalogoltunk még vagy három kilométert, a Woodstock Road közepéig.

A kapunál elbúcsúzott, kezét csókolt. Jövő vasárnap ismét találkozunk majd, délután, háromkor, az Odeon mozi bejáratánál.

A hét közepén hivatalos voltam egy vacsorára (dinner-t értsünk ezalatt) a *Student Union*-ban, a diákszövetségben. Azévből Bruce volt az alelnöke, az irodájában fogadott, székében hátradőlve, két lábát íróasztalán nyugtatva. Hátrahőköltem. Akkor elvigyorodott, fölugrott, bekísért az ebédlőbe. Bruce apja nyugalmazott generális volt, anyja egy baronet legfiatalabb lánya. Bruce rugby játékos volt, protézissel, mert első fogait kiverték, és vacsora közben levetette a cipőjét és harsnyás lábát, suttyomban, az asztal alatt, a térdemre tette. Fogtam a terítékemet és oldalt helyeztem. Ebből a szögből nem ért el. A szomszéd asztalnál egy hangos magyar diák társaság vacsorázott. Tudtam arról, hogy egy tucatnyi magyar egyetemista angol tanfolyamon vesz részt a British Council épületében, láttam is itt-ott őket, de egyikkel sem találkoztam. Kezdeti anyanyelvi honvágyamat csillapította Tibor növekvő közelsége.

Az Odeon moziban az Oklahoma című amerikai filmet adták. A fél osztály ott volt a St. Adelaide-ből, egynehányan fiúval, de jórészt anélkül. Így nem lepett meg, hogy Tibor üdvözlő kézcsókját, előadás közben, mindössze egy könnyű, de félreérthetetlen simogatás követte, ahogy lesegítette felöltőmet. A mozi után a St. Mary templomba mentünk, kapujában Tibor egyik magyar barátjával Micuval találkoztunk, ki az egyetemi templomban nyert ideiglenes alkalmazást, takarítói minőségben. Vele átgyalogoltunk az átellenben lévő Brasenose Collegeba, hova volt belépője, s megnéztük ezt a valószínűtlenül szép gótikus kőcsipkés épületet, melyet (évekkel később Velencét megtapasztalván) csak a Sóhajok hídjával merrek összevetni. Aztán fölmásztunk a templomtoronyba, a Kongató Tom-ig, és kinéztünk az Oxfordi tornyokra, csipkeparkányokra, kupolákra, a szürkeszemcsés alkonyatban.

„Hú, elfelejtettem a templomkaput bezárni!” – emelte fel szavát Micu. (apró kisemberke volt, törpének óriás)

„Ti azért még maradhattok, nézelődni.”

Maradtunk. Arra gondoltam (szégyen), hogy a Radcliffe kupolája olyan domborulatával, mint a fenekem az állótükrőben, a mellem pedig a Sheldonian Theatre kisdómos teteje. Egészen közel húzódtam Tiborhoz, aki óvatosan átölelt és megcsókolt. Ekkor éreztem először azt a bizsergést, amit fészkembem nedv követett.

A rákövetkező vasárnap biciklis randevút adtunk egymásnak az Oxfordi vasútállomás előtt. Onnan elkerekeztünk az országúton vagy négy-öt kilométert, a vasárnapi forgalom nem veszélyes, aztán jobbra letértünk egy ösvényre, mely szántóföldek között vezetett és egy kiserdő sarkáig ért. Onnan még három-négy-száz méterre állt, vagy inkább lapult a kunyhó. Az erdei ösvényt belepte az avar, két oldalán, mint két sárga futószőnyeg, aranyszínű nárcisz sorok. Az erdőben gólyahír, elkésett hóvirág, korai ibolya, a fák tövében piros és szürke taplógomba.

„Jancsi és Juliska lennének?” – kérdeztem Tibortól, aki válaszként ölbe kapott, lábával betaszította az ajtót, majd letett engem az asztal közepére.

„A legszebb virág” – szólt halkán.

Hoztunk magunkkal nyersanyagot, főztem egy jó gulyást és utána kisütöttem vagy tíz palacsintát. Baracklekvárral töltöttem és Tibor, amikor nem néztem oda, rumot csempészett a töltelékebe. A házikó egy szoba-konyha volt, a konyha egy sarkában elfüggönyözött zuhanyzóval. A konyhaasztal mindenfelé felületű volt, a szobában éppen hogy elfért egy ágy, egy szekrény és egy éjjeliszekrény. A szekrény tetején sorakoztak Tibor orvosi tankönyvei. Átlapoztam egy párat, valójában csak az anatómia érdekelt, az emberi test rajza, kívül belül. Elcsodálkoztam, újra és újra, az emberi forma külső harmóniáján, jobb és bal felünk káprázatos szimmetriáján. Tibor a tetőt igyekezett megjavítani egy kívülről az ereszhez támasztott létra tetején állva. Egy pala összetört, lecsúszott, ki kellett cserélni. A kunyhó (mondom én egy kis understatementtel) két hatalmas, koronájával egymást érintő tölgyfa alatt lapult, külső falait belepte a borostyán – tavasszal csak csupasz csápjai – belül a falak salétromosak voltak és enyhén dohosak. (Máskor hoztam magammal rózsavizet, bepermeteztem a tetőteret.). Tibornak volt egy elég tisztességes gramofonja, Oxfordban vette, és operalemezei. Bolondult az operáért. Még aznap délután, 33-asokon végighallgattuk az Aidát. Aztán estébe hajlott a délután, biciklivel visszakísért a kivilágított város széléig. Egyrészt boldog voltam, másrészt kissé csalódott. Az ölben cipelésnél és a hosszú búcsúcsók-nál egyebet nem kaptam. Holott nem zavart már Bozambó emléke, Tibor közelségére rügy fakadt bennem, biztos voltam benne, hogy szeretem. Az iskolában, történelem órán összekevertem a Tudor királyok dátumait, angol órán Ben Johnson darabjait. Shekaspereinek tulajdonítottam, olaszul elfelejtettem a „lenni” ige ragozását. Sue, önáluk a Park Town-ban teázás után megkérdezte: „Szerelmes vagy?”

Bólintottam.

A tizenhetedik születésnapom nem vasárnapra esett, de a munka és a Margit május elsejei ünnepét vasárnap ünnepeltük a konyhóban Tiborral. Tortát vett, tizenhét gyertyával és egy aranyláncot, rajta egy arany M betűvel, amit azóta is hordok. Asti Spumantét ittunk, megcsókolta a nyakamat ott, ahová a lánc csatja való. Miközben a lánc apró csatját nyitogatta a nyakszirtemen, elől kinyílt fehér blúzom két felső gombja.

„Meleged van?”

„A közeledben.”

„Le akarnád vetni a blúzod?”

Szó nélkül nekiláttam. A fehér blúz alatt ott volt még amit mindig hordok, a melltartó és kombiné helyettes, a finom kis rékli.

A konyhában ültünk, az asztalon állt a gramofon és a Turandot utolsó felvonását játszotta.

„Kevésbé vagyok kegyetlen és jégszívű, mint ő.”

Szó nélkül de enyhén remegő kezekkel megfosztott a réklitől, majd ugyanúgy a szoknyától is. Ott álltam egy batiszt bugyiban a konyhaasztal mellett.

„Csakugyan akarod?”

Szó nélkül bementem a szobába, ráültem az ágyra.

„Erről még soha nem beszéltünk. Tizenhét éves vagyok és már nem szűz.”

Elmeséltem a ronda kezdetet. Amikor befejeztem, Tibor megcsókolta mind a két kezemet.

„Megmondanád mikor volt, vagy lesz a havid?”

„Négy nap múlva.”

Lassan, kényelmesen levetkőzött, összefonódtunk.

Azon az éjszakán ott aludtam a konyhóban a nagy, ám kettőnek mégis kicsi ágyban, de előzőleg kibicikliztem az országúti telefonfülkéig és megtelefonáltam elmaradásomat Pippának.

A következő vasárnapi együttlétünk rövidebbre sikerült és délutáni városi sétára korlátozódott. Tibor a Campion Hall nevű Jezsuita intézménybe volt hivatalos ebédre, hol Macartney „Elemér” professzor, a magyar történelem nagy ismerője fogadta. A másik ebéd vendég ifjú Horthy István volt, az egykori kormányzó unokája. Úgy tűnik Tibor édesapja ismerhette a kormányzót. Macartney, Dr. Eusebius Miller orvostanárnak, a kórház vezetőjének és az eredeti konyhó tulajdonosának volt a barátja, ő ajánlotta Felkayt, a vélhetőleg konzervatív fel fogású és feltétlenül jó családból való fiatalembert. Tibor elbeszélése szerint a társalgás akadozott, a Kis Horthy alig tudott magyarul, (Macartney viszont jól), és angolul is félénken, félszegen makogott. Elemér tanár úr megkérdezte Tibortól, hol szeretne élni, ha végez?

„Szabad Magyarországon.” Felelte Tibor.

1957-et írtunk.

Május volt és bolondultak a virágok a méhekért, a méhek a virágokért. A Keble College kertjében japán cseresznyefák már hullatták szirmaikat, a Balliol-ban volt két almafa, azok vetekedtek, hogy túlvirágozzák az orgonabokrokat és egymást. Christchurch Collegeban jázmin bokrokat láttunk, a New College-ban rhododendront, Brasenose-ba nem engedtek be, mert valami rendezvény volt a pázsiton, hova egyesek szürke pantallóban és selyem mellénybe öltözve, mások fekete akadémiai köpennyel leborítva érkeztek, a nők nyári ruhában, selyemsállal a nyakukon, jobbra harisnya nélkül, fehér vádlival, halványrózsaszín térdel, magas vagy emeltsarkú cipőben. Tibornak dolgoznia kellett koraestétől, vártam a következő vasárnapot.

Szombat lett belőle, késő délután.

Előzőleg Tibor telefonált és beleegyezésemet kérte, hogy a délutánt még két magyarral együtt tölteném-e, a kunyhóban.

„Kikkel, és miért?” kérdeztem.

„Az egyiket már ismered, a toronyórt. A másik egy Kuster nevű célszerű magyar kertész, erdőtakarító és favágó, és a legnagyobb érdeme, hogy szeret és tud ultizni.”

„Ulti parti lesz?”

„Beleegyezéssel, héttől kilencig. Aztán fejránt.”

„Az micsoda?”

„A munka vége. Mármint a kártyapartinak. Jöhetnek a hintók, hazaküldjük őket.”

„Tudod mit? Én megfőzöm a vacsorát, négyünknek. Benne vagy?”

„Ez több mint amit megérdemelnek. Legyen. Mit főzöl?”

„Meglepetés.”

Lecsót főztem virslivel, rizst hozzá. Utána almás pitét.

Még egy kicsit kibiceltem is. A vacsora az összejövétel közepére lett kész. Kártyaszünet. Boldogan szürcsölték, kenyérrel mártogatgatták a lecsó levét.

Kuster célszerű, izmos dolgos emberke volt, vasárnap délelőttjét – mesélte – arra használta, hogy megfürödjék a *Danger* folyóban.

„Hol?” kérdezte Tibor.

„Hát ott. Ki is van írva a neve *Danger*. Abban.”

Megálltam, hogy ne nevessek. Aztán visszamentek kártyázni, én pedig a szobába. A szekrény tetején, az orvosi könyvek mellett volt egy háromkötetes műbőrkötésű magyar könyv, a: HÉT ÉVSZÁZAD MAGYAR VERSEI.

Az első kötet címlapján ajánlás: „Édes fiamnak, Tibornak, 1956. november 30-án, szerető édesapja, Felkay Árpád.”

A szekrény fiókjába talán nem illett volna belenyúlnom. De hamarjában kivasaltam Tibor egy fehér ingét s azt belehelyezvén keményfedelű, írka lap nagyságú kockás füzetre akadtam. Amit ott olvastam, Tibornak gyöngybetűs írásával, csak jóval később másoltam ki, íme: TÖPRENGŐ.

„Bontsd le az atomot, részecskékre találsz, de mit tartalmaz, ha van, az anti-anyag?”

„Az anyag és az energia felcserélhető, és az antianyag?”

„Ősrobbanás, oké és előtte? Ősgombostű, mérhetetlenül nehéz. És előtte ősgomoly? És azelőtt?”

„Igaza van-e, Giordano Brunonak, hogy a mi univerzumunk csupán a lehetséges univerzumok egyike?”

„Mi tehát a lét?”

„Isten teremtette-e a világot, vagy a világ teremtette Istent? (esetleg Isten és a világ szét nem választható)”

„Amit szeretetnek, szerelemnek, pozitív érzelmenek neveziünk, az a kötődés kiteljesedése.”

„Létezik-e az árnyék? Kirajzolódik, fényképezhető, a nap melegétől hűsölni lehet benne, de ha a fényforrást elveszed, eltűnik. Az árnyék tehát, a fény és a megvilágított tárgy viszonya. És a lélek? Az elme és az általa vezérelt cselekedet közti viszony.”

„És a szellem? Még a materialisták is elismerik, mint létezőt. De mi az, ami létezik? Mi például a magyar szellemiség? Gondolatok gyűjteménye, mely a magyar kultúra kiemelkedő jelenségeit rendszerezi. Aki ennek a kultúrának része, vagy beletanul, az ráismer a magyar szellemiségre.”

„Van-e honvágyam? Van. Ennek a legfájóbb része a nyelvi honvágy. Ezt csökkentendő: ultizom. Ezt elfelejtendő: Margitkázom.”

„A betegségen túl a munkanélküliség a legrosszabb emberi állapot, az árvaságnál, a szeretetlenségnél is rosszabb.”

„Mikor tíz éves voltam, apám megkérdezte, mi akarok lenni? Hasznos, feleltem. Ma is így gondolom. Ezért kötözöm a sebeket.”

„A hazai föld nem, de a haza, a *Hét évszázad magyar versei*-vel hordozható.”

Amikor az ultipartisok elmentek, mosogatás közben megkérdeztem:

„Tibor, ha nem magyar lennék, hanem például olasz, hiszen sokan annak néznek, szóval, ha valami más lennék, nem szeretnél?”

Rám emelte mélykék szemét s letette kezéből a konyharuhát.

„Nem tudom. Így ahogy most szeretlek, talán nem. Így csak a fajtáját szeretheti az ember.”

Ott aludtam ismét, főleg karjának hajlatában, későn ébredtünk, elkéstem az iskolából.

*

A következő hétvégén Fionaékhoz voltam hivatalos. Kibiciklizem Box Hillre, hisz ott volt az istálló és mellette a farm ahol, úgy véltem, szüleivel lakik. Az anyja mosolygott: „*We are going to the Abbey.*”

Mi a kő, gondoltam, nem is hittem, hogy ezek vallásosak. De nem.

Az „Abbey” egy kiskastélynak bizonyult, amit még a Nagy Francia Forradalom előtt építettek Fiona ősei. Michael, Fiona papája, egy earl második fia volt, Right. Hon. címmel, de lévén angol arisztokrata a grófi cím csak akkor járt volna neki, ha a legidősebb fiú lett volna. Ezért adhatta a fejét munkára, szegény. Mindenesetre nem búslakodott sem ő, sem a család. Ez az Abbey Oxfordtól vagy húsz mérföldre volt, egy ötvenholdas park közepén, hol arborétum és rovargyűjtemény is volt, mert Fiona mamája Virginia, zoológus volt a javából és ki-kijártak az oxfordi egyetem rovarszakértői hozzá konzultációra. Találkoztam még ott, de csak ebédnél, Lady Dorotheával Fiona nagymamájával, akit tolószékben hoztak-vittek, mert megcsapta a szél, és Fiona húgával Claire-rel, aki nappal a falkával vadászott, este dinner-hez öltözve, rózsával a keblén olyan szép volt, mint a Temze fiatal istennője, a helybeli Lorelei. Elfogott az irigység. Részben nyersselyem zsabós ruhája és fekete lakk topánkája láttán, részben azért mert tündökletes szépségén túl megörökölt annyi derűt, amennyit az Abbey pázsitjának két és félszáz éves zavartalan szempihentetés adhatott a családnak. Crocket-eztünk. Én ugye akkor tanultam ezt a játékot. És nem is vagyok rámenős. A második kört megnyertem.

Másnap teniszeztünk – én a Bozambó eset után először. Párost játszottunk, Fiona és én, valamint egy James nevű arisztokrata vendégfiú, Claire-rel, kiben, nyilvánvalóan és láthatóan fülig szerelmes volt. Illett volna több játszmát vesztenem. De belém bújt a kisördög, Fionával 6:1, 6:1-re vertük húgáékat.

„Hát te így tudsz?” mondta Fiona, fakeretbe csavarván Wilson ütőjét.

„Hát neked ilyen gyönyörű kastély az otthonod?” válaszoltam, kérdéssel.

A Portalen négy oszlop közötti tölgyfakapu díszelgett, előtte két kősirállyal, a fogadóteremben szarvasagancsok lógtak, egy kitömött tigrisfej vicsorgott és egy gnu szarvai meredtek az égnek. („nagypapi nagy vadász volt”, mondta Claire). Alul, családi képekkel megrakott szalon – nem volt ott egy fia Gainsborough sem – meg egy tekintélyes könyvtár, dolgozószobával kombinálva, a papa birodalma. Aztán jött az óriási ebédlő, tizenkét személyes mahagóni asztallal, a falakra japán, kínai, indiai festmények, szépek, de számomra idegenek. Volt még egy kis reggeliző szoba is, melynek négy falát felragasztott metszetekkel bélelte ki egy ősanya. Fönt az emeleten öt hálószoba volt és a két lány és a mama közös bu-doir-ja. Este, vacsora után, mikor minket, nőket átküldtek a szalonba, a férfiak kissé becsíptek és Fiona papája kiállt az ebédlő erkélyére és – olyan szögben ültem, hogy láttam – lepisilt a gyepre. Vasárnap délután, mielőtt a Bentley visszahozott volna bennünket Oxfordba – a papa már előzőleg elment Aston Martinjával – olyan másfél, két órára besettenkedtem a könyvtárba. Az egyik sarokban ember nagyságú földgömb állott, Székesfehérvár nem volt rajta, Pest sem, Buda igen. A tizenhetedik századi pamfletek és könyvecskék között találtam egy hetvenoldalas leírást Buda visszavételéről. A csodálatos az volt, hogy a könyvet 1686. októberében adták ki, tehát csupán néhány héttel az ostrom után. A köny-

vespolcok diófákból készültek és diófalemezek borították a maradék falfelületeket is. Ahol nem volt polc, ott metszet lógott a „lambériáról”. Például Rembrandt: *Levétele a keresztről* című döbbenetes rajza, melyen a halott Krisztus testét lesegítő egyik ember, jól felismerhetően maga Rembrandt.

A következő kirándulásom Londonba vitt Dalmához és Jaksihoz. A King's Roadon laktak, mely London déli részének a Temzével párhuzamos útja. A háromszintű vékony ház legfelsőbb emeletét foglalták el, két kis szoba, fürdőszoba és a „pihenőből” szerkesztett konyhafülke volt Dalma birodalma. Itt is meg lehet főzni a disznótorost, vasárnap délre ez volt. Ebédre eljött Ernő is, ifjú angol menyasszonyával, aki büszkén mesélte, hogy a hatodik hónapban van. Ernő némi keresgélés és segédmunka után elhelyezkedett a szakmájában, egy tervezőcsoporttal óriáshidat tervezett a Severn folyó fölé, közel a torkolathoz és ahhoz a földrajzi egységhez, mely elválasztja Angliát Walestől. Jaksi változatlanul a benzinkútnál dolgozott, magyar doktorátussal a zsebében, Dalma Kindergardenban szorgoskodott, maradt elég ideje a festésre. Mindkét szoba mind a négy falát képek borították, minden kép más volt, stílusban is, de ugyanazt a témát variálta, Dalmát. Arckép szemből, profilból, akt hátulról – tükrök segítségével készült – Dalma két kisgyerekekkel a karján, Dalma fejen áll (kubista stílusban), Dalma a startkövön, elfuserált orral, klepa fülekkel, a la Picasso, készül beugrani a csillogó uszodavízbe. Dalma egy albatrosz hátán, szürrealista ábrázolásban, mivel a madárnak óra-szemei vannak, Dalmának madár csőre. Nem csöpögött belőlem az elragadtatás, de dicsértem unokatesóm szorgalmát. Mikor Ernőék eltávoztak és Jaksi a vasárnapi Observer-be temetkezett, Dalma elővett:

„Hogy beszélsz te angolul, Margit?”

„Ahogy tanultam.”

„A hoyty-toyty oxfordi kiejtéshez magyar hangsúlyt adsz a szavaknak.”

„Hm.”

„Mondd ki azt a szót, londoni tér, ahol Nelson admirális szobra áll, aki győzött a franciák ellen.”

„TRAFalgar.”

„Helyesen: TraFAlgar.”

„Jó, jó. Lássuk, te mit tudsz. Hogy nevezik angolul Krisztus követőjét, ki mint feltámadottat először látta őt?”

„Maria Magdalen.”

„Nos, erről a bibliai hölgyről College-ot neveztek el Oxfordban. Mi a neve?”

„Mag-da-len College.”

„Nem, MÓDLEN. Ők így mondják!”

„Beszéljünk másról”, legyintett Dalma.

Jaksi, aki az olasz művészeti lapokat is bújja, Dalmának hazahozott egy pályázatot egy életkép festésére.

„Premio Chigi-t lehet nyerni vele és egymillió lírát.”

„Egymillióban a kétezzer, az... ötszáz font! Rengeteg pénz. Az én havi zsebpénzem tíz font, ösztöndíjnak hívják, ehhez, adj ugyanennyi keresetet mosogatással. Két év alatt keresnék ennyit.”

„Most fordítsd meg ezt a vásznat a pihenő falán.”

Megfordítottam. Tank volt ráfestve, előtte állt egy fiatal forradalmár lyukas zászlóval a kezében és mellette egy micisapkás hajadon davajgitárral a nyakában: Dalma.

„Te rövidesen még pótanyáddal Itáliába, kérlek, vidd ezt a képet egy tubusban magaddal és add be Chigiéknek.”

„Megteszem.”

„Meddig lesztek Rómában?”

„Egész júliusban. Tán tovább is. Én bírom a kánikulát. Philippa meg hűsölhet a Régészeti Intézetben.”

„Összeállítottál-e már magadnak városnéző programot?”

„Mindent meg akarok nézni.”

„Butaság. Rómára, mondják, egy egész élet kell, nem egyetlen hónap. Írjad össze, amit feltétlenül látni akarsz.”

„Kit használnak kalauzul?”

„Stendhalt. Kölcsönadom neked *Római Napló*-ját, habár franciául. Amúgy is tanulod a nyelvet. Gondold meg, a múlt század egyik óriása fogja majd a kezéd”.

Oxfordban nekiláttam a *Promenades du Rom* olvasásának, mely nehéznek bizonyult, de az olasz intézetben megtaláltam a mű olasz fordítását. Ez lett a kalauzom, a Ciceróném.

Elképzeltem a napoleonista francia író, amint közepmagas és vastag testét megannyi hintóba be-begyömöszöli, 1827. és 1829. között, ide-oda kocsikázik Róma macskakövein. Ha a *Vörös és feketére*, *Vörös és fehérre*, és a *Pármai kólostorra* gondolok, az író valóban óriás volt, legalábbis az öt láb kéthüvelyknyi császárhoz képest, akit istenített, de ha a *Római Napló*-ba pillantok, csak egy művelt Cicerónét látok. Ő, aki oly sok borsot tört a nagyurak és a papok orra alá, regényeiben, és Rómában gyakran rájuk hagyatkozik, társaságukra, információjukra. Stendhal Római soggiornoi a civitavecchiai konzulátus uralmának feloldói is. Ahogy számos nagy hintóútján a szerelemre, római kocsikázásai és sétái során a szépre vadászott. Ebben lett a világhírű francia író egy kis magyar lány (jómagam) római Cicerónéja. A szépség vadásza volt ő, én pedig megpróbálok a szépség tolmácsa lenni. Ez is egy hivatás.

Már-már annyira ráhangolódtam Rómára, hogy a körülöttem nyüzsgő Londont, csak visszafelé menet vettem észre. Bebusoztam a Piccadily Circus-ra. *Ez amolyan kicirkalmazott Oktogon*, gondoltam, és Dalma előzetes tanácsára vacsorára bevágtam egy hatalmas adag többrendbeli salátát, a Lyon's Corner House-ban.

Akkoriban 2 Shilling 6 pennyért annyit rakhatott az ember a tányérjára, amennyi ráfért. Megtettem. Ezután következett a citrancs, vagyis a grapefruit, melyet akkor láttam és ettem először. Demerara barnacukorral behintettem rózsaszín belsejét. Volt még éppen annyi időm, vonatindulás előtt, hogy lesétáljak a Trafalgar Square-re, tisztelegni Nelson ködöt karcoló szobrának és felmérni, kívülről, a Nemzeti Galéria neoklasszikus épületét, melyet egy következő látogatás ínyencfalatának szántam. Azután, felszálltam egy piros emeletes buszra, hogy onnan szemléljem a kivilágított London utcáit a Paddington állomásig. Leányasszony tervez. De emeleten ülve úgy éreztem a busz nemcsak halad, inog is és dől, mint a pisai ferdetorony. Egy kanyarnál kilöttyent belőlem a sok saláta és a savas grapefruit.

Utastársaim egykedvűen néztek.

„Lám, még egy részeg”, mondta egy idős asszony.

„Pedig milyen helyes képű”, tette hozzá egy másik, halkán.

